

LEDARE

Ledare: Utbildning/Hans Bergström: Forskningspengarna - mysteriet är löst

PUBLICERAD 2002-03-05

UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX

DN:s chefredaktör Peter Wolodarski väljer ut veckans mest läsvärda artiklar.

Skaffa nyhetsbrev

Debatten om svensk forskning har nog det senaste året framstått som totalt förvirrande, även för mycket intresserade läsare. Den som läst utbildningsminister Thomas Östros har fått veta att Sverige ligger nästintill i världstopp och att väldiga satsningar har skett på senare år. Den som läst DN:s ledarsida och företrädare från universitetsvärlden har tvärtom fått bilden av en prekär situation för svensk forskning och en farligt snål anslagsutveckling.

Vetenskapsrådet har nu rätt ut hur så olika verklighetsbilder kan finnas samtidigt. Ulf Heyman, analytiker vid Vetenskapsrådet, presenterade studien på måndagen.

Det första att vara medveten om är att det som kallas FoU i företag uppgår till cirka fyra gånger så stora belopp som den samlade universitetsforskningen - 57 miljarder kronor 1999 mot 14 miljarder för universitet och högskolor. När Sverige i OECD-statistik kommer rätt högt i fråga om forskning och utveckling i relation till BNP, då hänger det mest samman med utvecklingsatsningarna i företag som Ericsson och Astra Zeneca.

En andra viktig distinktion är mellan anslagsgivare och utförare. Minskande anslag över statsbudgeten har i någon mån kompensats av ökade anslag från stiftelser och EU. Det statliga anslaget till forskning har fallit som andel av statsbudgeten under hela 1990-talet. Det gäller även efter kris- och arbetslöshetsåren, också under andra halvan av 1990-talet och även om man bortser från neddragningen av försvarsforskningen.

Den ökning som sker under nu löpande fyraårsperiod, åren 2001-2004, på 1,4 miljarder kronor åstadkommer inte mer än att kompensera för fördyringar av forskning vid universitet och högskolor under 1990-talet. Den största posten är här doktorandtjänsterna som har ersatt utbildningsbidragen. En växande del av forskningsanslagen går numera till utbildning. Till detta kommer den ökade administrativa merbelastningen.

"Universiteten omvandlas alltmer till utbildningsinstitut, inte forskande institutioner", dundrade professor Dan Brändström, chef för Riksbankens Jubileumsfond, nyligen i ett hårt angrepp

på nedrustningen av svensk forskning. De anslag som är verkligt fria för verklig forskning på de svenska universiteten är ytterligt små. "Det har skett en successiv försvagning av forskningen."

Sammantaget, visar Vetenskapsrådets analys, är det ungefär oförändrade statliga anslag till forskningen under femtonårsperioden 1989-2004. "Det är en väsentligt sämre utveckling än för jämförbara länder." Den blir extra allvarlig genom att Sverige också har mindre av fria forskningsinstitut än de flesta andra länder. Våra storföretag verkar i andra riktningen. Men för hur länge

Och kan man förvänta sig att utvecklingsavdelningar i storföretag ska bära grundforskning

För etablerade institutioner - som fysik, kemi, biologi - på gamla universitet ser verkligheten ännu betydligt sämre ut. Av forskningsanslagen har ungefär 1 500 miljoner kronor gått till nya universitet och högskolor och 800 miljoner kronor till nya områden. Det kan vara motiverat, men innebörden vid oförändrade samlade anslag de senaste femton åren är att pengarna till etablerade fakulteter minskat i betydande grad. Detta är den verklighet som forskarna själva ser. Den förstärks av att en inte ringa del av senaste årets anslagsökning öronmärkts till projekt och områden som miljöpartiet begärt i en politisk förhandling.

Såväl basen av universitetsforskning som den särskilt kvalitetsbedömda forskning som får stöd via Vetenskapsrådet är grovt underfinansierad. Det innebär för Vetenskapsrådets del att man antingen tvingas avslå en oerhört stor del av ansökningar (95 procent) för att kunna ge anslag på meningsfull nivå för dem som beviljas anslag - eller säger ja till en något högre andel, men då bara har utrymme för löjligt små projektanslag (mindre än en halv miljon kronor per år, en tiondel av vad som är en relevant nivå). För år 2002 tvingades ämnesrådet för naturvetenskap och teknikvetenskap att säga nej till 123 ansökningar som av den högkvalificerade beredningsorganisationen bedömts som "utmärkta", det näst högsta betyget på en femgradig skala.

Vetenskapsrådet begär 900 miljoner kronor mer under loppet av 2004 och 2005, för att kunna säga ja till fler ansökningar samt ge högre genomsnittsbidrag. Säg att fakultetsanslagen till universitetens forskning höjdes med lika mycket. Två miljarder kronor mer skulle signalera en vändning. Regeringen kastade nyligen ut drygt tre miljarder på att återinföra avdragsrätt för fackföreningsavgifter, bara som en jämförelse.

"Det har en stor psykologisk effekt på vetenskapssamhället att ingen utveckling sker", erinrade Ulf Heyman. "Sverige står inför ett vägval - ska vi satsa på att vara ledande forskningsnation eller nöja oss med något mindre", summerade Vetenskapsrådets generaldirektör Pär Omling.

En viktigare fråga för väljarna att ta ställning till är svår att tänka sig.

Hans Bergström är chefredaktör och ansvarig utgivare

hans.bergstrom@dn.se

TEXT

BERGSTRÖM-HANS

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt